

Adfærdsarkitektur. Ny disciplin griber tilbage til vore evolutionære rødder: »Præmissen er, at rum meget direkte påvirker os både kognitivt og emotionelt og dermed skaber adfærd.«

Fra savannen til kontoret

Af LONE FRANK

KAN man virkelig sige, at arkitekter ikke forstår sig på rum? Det lyder absurd, ja, nærmest kættersk. »Det, jeg siger,« forklarer Casper Holm, »er, at de ikke har forstået, at et rum er en oplevelsessfære og ikke en genstandssamling. Vi står med en masse viden om, hvordan omgivelser påvirker vores kognition og vores adfærd, men arkitektoniske beslutninger handler stadig grundlæggende om æstetik og funktion, som så rammes ind i en uklar humanistisk merværdi.«

Denne svada kommer fra en mand, som egentlig er vokset op i filmbranchen, men nu betræder arkitektens geby. Sammen med designer Jeanette Søgaard Holm udgør han designvirksomheden Regime, som bedriver den sjældne disciplin adfærdsarkitektur. Indretning, som grundlæggende bygger på en udforskning af menneskers psykologiske reaktioner på omgivelser og en forståelse, som rækker helt tilbage til vores evolutionære rødder.

»Som arkitekter bør vi tænke på mennesket som biologisk og ikke bare kulturelt væsen,« siger Casper Holm. »At forstå vores biologiske udgangspunkt kan forløse fastlåste kapaciteter, hvis man skaber omgivelser, der spiller med vores natur.«

Holm står midt i et praktisk eksempel. Det er nyhedsredaktionen på Radio 24syv i København, som Regime fik til opgave at behandle for alvorlige trivselproblemer. Uden at tænke for meget over det havde den nystartede radio, som så mange andre virksomheder, stuvet sine medarbejdere ind i et storrumskontor. Et rektangulært rum, der fremstod med skærende hvide vægge, lermældig dekoration og snorlige rækker af kantede hævesænke borde med tilhørende kontorstole.

»Et hårdt miljø,« som Holm siger. »Der skulle reduceres støj – også visuelt. Og så skulle vi løse den klassiske konflikt mellem på den ene side at afskærme medarbejderne, mens vi på den anden side ikke afskærer dem.«

I dag sidder de arbejdende journalister i små øer. Hver ø skærmes af skillevægge, der er beklædt i mørk og varm lydæmpende filt, som med takkede stigninger og fald minder om bjergkammer. Man bevæger sig ubesværet rundt ad svungne stier, og i det hele taget er indtrykket påfaldende organisk. Redaktionen er gået fra kontorlandskab til et landskab i kontoret.

»Kontorindretningens svar på stenaldermad,« lød det fra *Politikens* arkitekturkritiker Karsten R.F. Ifversen, som for nylig takserede resultatet til fem stjerner. En lignende vurdering kan man høre fra brugerne.

»Vi er sindssygt glade for resultatet,« siger chefredaktør Susanne Moll, som ellers ikke var positivt indstillet i udgangspunktet. »Nej, jeg tænkte, 'hvad fanden er det her for noget hippiegejl', da jeg hørte oplægget. Men jeg må konstatere, at frustrationsniveauet på redaktionen er faldet drastisk. Der er ikke længere nogen, som råber på ro.«

DET er præcis, hvad adfærdsarkitektur handler om, forklarer Casper Holm. »Præmissen er, at rum meget direkte påvirker os både kognitivt og emotionelt og dermed skaber adfærd.«

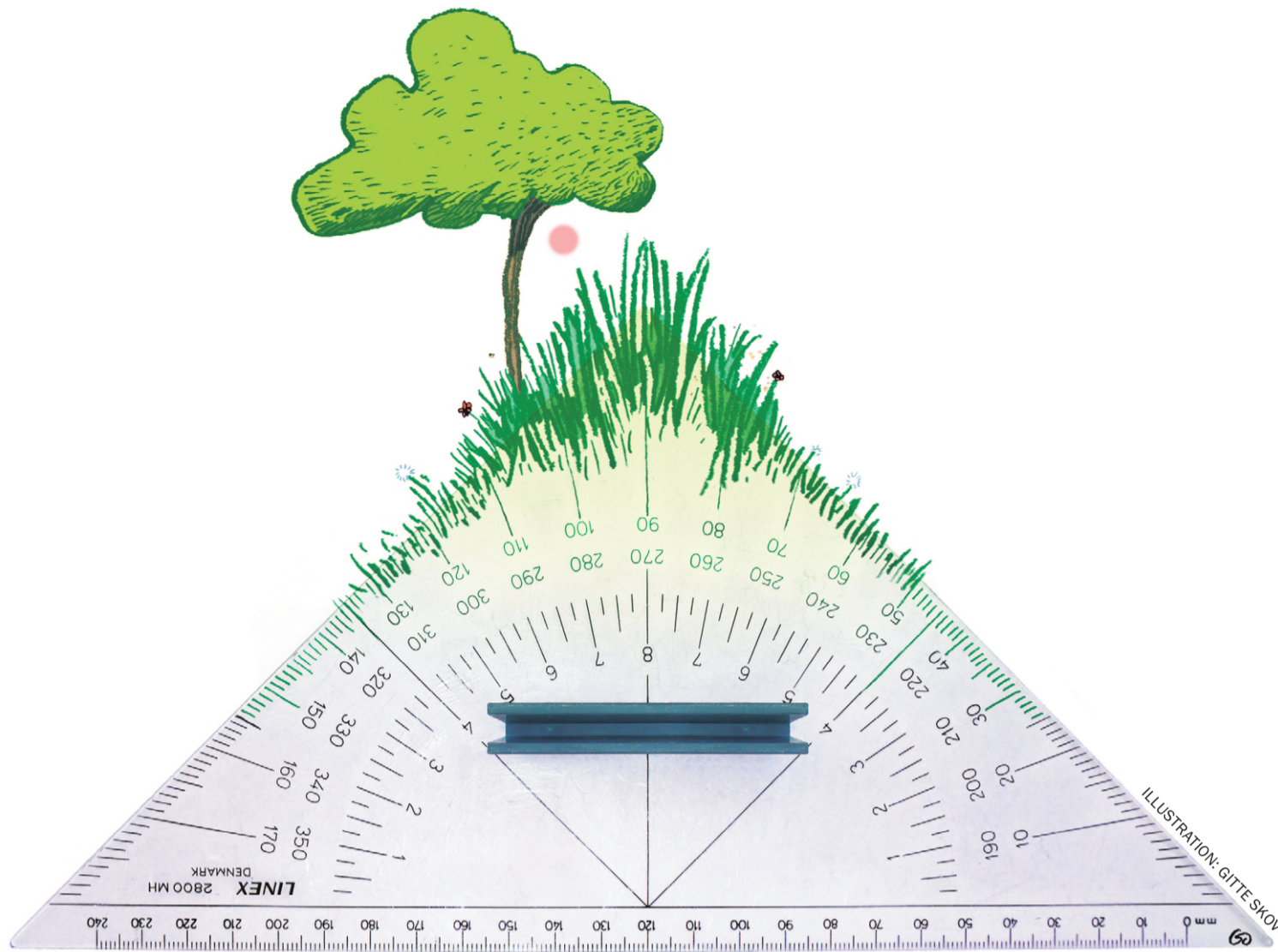
Udoverne af adfærdsarkitektur underbygges med forskning. Man taler ligefrem om evi-

denbaseret design. Og det er ikke tilfældigt, at denne disciplin har sit udsping i indretningen af hospitaler. Når det kommer til at huse de syge og sårbare, er det nemt at få øje på et klart mål – alt drejer sig om at få patienterne op af sengen og hjem så hurtigt som muligt. Og som man kan konstatere hos organisationen *healthdesign.org* viser hundredvis af undersøgelser, at man med intelligent design kan dulme smerter, dæmpe stress og skynde på helbredelsen i al almindelighed.

Det begyndte for alvor i midt-80'erne med et studie, hvor den amerikanske arkitekturprofessor Roger Ulrich undersøgte kirurgiske patienter med forskellige udsigter fra deres senge. Han opdagede, at de opererede, som gennem et vindue kunne se noget natur, havde færre komplikationer, brugte mindre smertestillende medicin og kom hurtigere hjem end tilsvarende patienter, der måtte kigge ind i et stykke murværk overfor.

Elementært, kunne man sige. Enhver ved, at en trækrone er kønner end en betongvæg. Men det handler ikke om skønt og uskønt. Senere undersøgelser har afdækket, at effekten er specifik for natur. Hvad enten det er en udsigt eller bare billeder af natur på væggen, virker det ved at sænke det fysiologiske stressniveau. Man kan ikke gøre det samme med nydelig dekoration. Og man skal endda være påpasselig med abstrakt kunst i nærheden af syge mennesker – den indvirker direkte negativt på mange.

»At naturelementer har denne særlige betydning, kan forstås evolutionært,« bemærker Casper Holm. »Vi er udviklet i landskaber og har været fuldstændig afhængige af natur, det ville være besynderligt, hvis den formgivning ikke havde sat sig spor i psyken.«

NOGLE af disse spor ligger i den spøjse ende. Som når vi moderne mennesker langt fra Afrika stadig slæber rundt på en æstetisk præference for savannelandskaber. Hvad enten man spørger amerikanere vokset op i Rocky Mountains eller indbyggere i Nigerias regnskovsbælte, finder de i stort tal billeder af savanne mere tiltrækkende end andre landskabstyper. Selv ikke en opvækst på stenbroen kan udslutte tendensen.

»Vi er nødt til at reinstallere naturen.«

Adfærdsarkitekt Casper Holm

»Byerne ekspanderer, og det kan ikke standses. Allerede i dag bor halvdelen af alle mennesker på kloden i byer, og i 2050 vil det gælde syv ud af ti,« siger Holm. »Vi er nødt til at reinstallere naturen.«

Men er det ikke også, hvad fremmelige arkitekter arbejder på? Sarah Williams Goldhagen, der er arkitekturkritiker på *The New Republic*, har peget på brugen af »træmetaforer« i ny arkitektur. Strukturer, der åbenlyst efterligner slanke stammer og skyggende kroner. Og hvor nogle har kaldt den irakiske fodte stjernearkitekt Zaha Hadids karakteristiske organisk svungne byggerier for dejskraberarkitektur, ser den amerikanske kritiker »flodlandskaber«. Men også rigtig levende natur bliver efterhånden integreret i selve

byggeriet. Bjarke Ingels sætter hængende haver på sit planlagte boligbyggeri i New York, og herhjemme kan man høre den unge Kasper Guldager Jørgensen fra 3XN tale for at beplante tage og facader med græs og andre grønsager.

»Jo jo, det er da rigtigt nok. Men lige præcis det med beplantning handler om et fokus på bæredygtighed. Bygninger, der bruger mindre energi, bidrager med ilt til atmosfæren og så videre, og det er alt sammen udmærket,« indrømmer Casper Holm. Men han vil gerne *indensfor* i det byggede, der hvor vi bruger 90 procent af vores tid.

»Vi arbejder på en ny måde i dag. Flere og flere beskæftiger sig med vidensarbejde og manipulation af information. Her kan rum være et aktiv, som stimulerer produktivitet, kreativitet og trivsel, hvis man designer med henblik på vores kognition.«

Det handler især om opmærksomhed. Den bevidste opmærksomhed – koncentrationen – er vores grundlæggende ressource, og den psykologiske litteratur viser, at den ikke alene er knap, men også skal genopbygges i løbet af dagen. Den bevidste opmærksomhed tages ikke mindst af alt det, som påkalder ufrivillig opmærksomhed. Sansindtryk, som distraherer. Ringende telefoner og bippende e-mails er vanskelige helt at undgå, men ifølge den såkaldte *Attention Restoration Theory* kan en overophedet hjerne hvile ud på elementer, som inviterer til »ubesværet opmærksomhed«.

Igen er naturen noget af det bedste. Som de amerikanske psykologer Stephen og Rachel Kaplan har beskrevet, er en kvik gåtur i en park genopladende, mens en tur ned ad gaden ikke

er det. Findes parken ikke, kan man etablere rum, som restaurerer koncentrationsevnen ved at adskille sig radikalt fra selve arbejdsmiljøet, og hvis elementer ikke tiltrækker fokuseret opmærksomhed.

»Vi havde et projekt for Saxo Bank,« siger Casper Holm og smiler meget skævt. »Her tror HR-chefen ikke på stress. Vi kunne imidlertid demonstrere for dem, at der var tilbøjeligheder til ineffektivitet, fordi folk mentalt var slidte. Vi kunne også rette op på det ved at lave en mindre botanisk have i deres tekøkken. Her kan folk lave et overspring og lade op.«

I en kommentar i *New York Times* skriver Sarah Williams Goldhagen: »Det er uklart, hvor mange designere der er opmærksomme på den kognitive revolution og dens potentiale for vores byggede miljø. Men jeg er sikker på, at disse mennesker repræsenterer mere end bare endnu en stilistisk eller teknologidrevet trend. De peger frem mod, hvordan det byggede miljø på radikal vis kan – og bør – konceptualiseres omkring den måde, det menneskelige sind fungerer på.«

At det gør en forskel for vore præstationer, har psykologerne Craig Knight og Alexander Haslam fra University of Exeter vist. De gennemførte i 2010 et større eksperiment, der sammenlignede forskellige typer kontorindretning, og de spurgte ikke bare medarbejderne, hvad de selv syntes om betingelserne, men undersøgte, hvordan de klarede konkrete opgaver. I den ene ende af spektret havde man den såkaldt *lean* indretning. Et miljø indrettet efter diktat af ledelsen, uden dikkedarer og med tanke på streng funktionalitet. Over for denne skræbete model stod det »grønne« kontor, hvor en professionel designer havde indlagt både farver, diverse dekoration og ikke mindst planter. Altså natur. Endelig var der et »grønt« kontor, hvor brugerne selv fik lov at designe med og spille ind med personlige artefakter.

Lean-modellen var en katastrofe – her gik det langsomt med arbejdet, og medarbejderne var ukoncentrerede. I det professionelt designede miljø steg både koncentrationen og præstationsniveauet, men det løftede sig endnu et hak, når medarbejderne selv havde deltaget i indretningen.

»Briterne taler om *Empowered Offices*,« bemærker Casper Holm, som selv praktiserer udvidet brugerinddragelse. Langvarige observationer, samtaler og kortlægning af arbejdsfunktioner. »Både før og efter designprocessen skal folk have mulighed for at indtage deres eget rum. Noget af det vigtigste – og vanskeligste – er at lave et design, som ikke låser folk fast, men lader dem programmere det i brugen.«

Hos 24syv ytrer fleksibiliteten sig blandt andet i, at de bakkede skillevægge nemt kan flyttes. Man lægger også mærke til, at journalisterne har indtaget stedets vægge. På det hvide breder der sig en sort bølge af tavlemaling, og muligheden for at udtrykke sig bruges flittigt. Dagsordene fra de seneste møder aftegnes sig med forskellige farver over halvt udsvedte beskeder og tegninger.

»Det er et udmærket eksempel på, hvordan man bevidst kan bruge rum til at stimulere kreativitet. Tavlerne gør det let til at fastholde ideer, når de opstår, og de opfordrer til det. Man har jo lyst til at skrive på væggen,« siger Casper Holm.

Man kunne tilføje, at der nærmest opstår en bismag af noget kunstnerisk – men det er selvfølgelig bare en æstetisk betragtning.

SMK

[detaljer]

12. oktober 2012 – 17. marts 2013

Statens Museum for Kunst
National Gallery of Denmark

GØR HVERDAGEN SMUK
GUNHILD AABERG

STRANDSTRÆDE KERAMIK
LILLE STRANDSTRÆDE 14 KBH K TLF 33119946

det mindste ildsted
Incl. moms kr 8750

BONFILS
www.bonfilms.com

KUNST
HØJSKOLEN
PÅ ÆRØ

www.kunstaeroe.dk

Hatten
Rundt

Olsen, Østergaard, Zeller,
Hauch-Fausbøll, Bue, Frøberg & Bak

Glassalen fre 8. feb
MHÅrhus fre 25. jan

Billetlugen.dk · Agency.dk

Teater. *Diva min* af Jakob Weis på Teater-V i Valby sender Karen-Lise Mynster ind i en virtuos dødsdrom.

Tæppefald

Af PETER JOHANNES ERICHSEN

Vi er mange, der samler på Karen-Lise Mynsters præstationer, og mellem de storslåede kammer-spil *Om Baronessen* på Folketeatret og nu *Diva min* på Teater-V fik vi lige for en kort bemærkning den geskæftige hjemmesygeplejerske i Eventministeriets herligt dumdrigtige teaterversion af Alfred Hitchcocks hedebolegyser *Skjulte øjne*, som Portscenen i Skuespilhuset blandede op for. *Rear Window* hedder filmen fra 1954, hvor James Stewart med benet i gips studerer genbolivet i den indergård, hvor alle vander sig under en hedebolege.

To kvinder pymser om ham, Thelma Ritter som det gamle stativ, der både passer ham og hunder med ham, og Grace Kelly som mode-journalistkønnen. Sådan kan det jo gå. Efter sommerens øjensmuttende Elmire i Molières *Tartuffe* på Grønnegårdsteatret kunne man have ventet, at Karen-Lise Mynster lige brugte det lille hitchcockske spex til

at snuppe Grace Kellys rolle fra filmen, men nej, et stavrende gespenst som Skipper Skræks kæreste Olivia kommer på banen i Thelma Ritters gamle parti.

Når man nu oplever *Diva min* på Teater-V på Porcelænstorvet i Valby, er det en anden skabelon, der udfyldes. At kreere et drama for en kvinde isoleret i et værelse ved skabens rand gjorde allerede Jean Cocteau i 1948 med *Den menneskelige stemme*, hvor en telefon er lidenskabs halmstrå ud til en elsker, der aldrig dukker op og måske slet ikke har været til stede i samtalen. En etude for en selvmorderiske Astrid Saalbach lod i 2007 i skuespillet *Pietà* en kvinde vågne op i en hotel-seng ved siden af en stendød under-skøn mand. På Husets Teater havde Karen-Lise Mynster rollen og i *Diva min* af Jakob Weis er døden også ved hendes side, men nu i skikkelse af en livagtigt påtrængende piccolo.

Alt imens han bakser med afbrudte ledninger under forevigende af at skulle forbinde lyskilder, gør han sit yderste for at kortslutte hele hendes livshistorie. Er det en *stalker*, så velbevandret han er i hendes hele karriere som feteret operasanger? Smukt

Divaen i fuld stads og Døden i arbejdstøjet. Karen-Lise Mynster og Jens Frederik Sætter-Lassen.

FOTO: MARTIN DYRLØV

nok, at han kan trække en flaske champagne op fra værktøjskassen, men det smager alligevel ikke helt af roomservice. Hotelværelset har også højt utypisk et teatertæppe hængende, hvor en væg med ordinær hotelkunst ville have været mere beroligende. At vor diva, endnu i aftenens kostume, bærer en tiara som lånt fra Frihedsgudinden, virker mærkeligt godtkøbsagtigt. Eksisterer hendes teaterscene overhovedet? Alt ånder faldgruber, og Karen-Lise Mynster skaber et både jaget stykke vildt og lurende pumastærkt væsen ud af denne indbildske og ondtnante donna. At sangstjernens kunst ikke er et fantom, giver Karen-Lise Mynster blændende rum for, stående på en vuggende madras under afsyn-gelsen af en trodsig lullaby.

Lig i lasten. Hvorfor skulle der nu

være noget galt med det? Der ligger de jo godt. Vi vil da ikke have dem rendende rundt oppe på dækket. Men lad dem dog blot være med til den sidste sejlads. *Diva min* har en start, der minder om anslaget til Bergmans film *Persona*. Under en opførelse af tragedien *Elektra* taber titelrolleindehaveren mælet. Det korte billede af den teatersminkede Liv Ullmann brænder sig fast. Vi ser det skadedyr, som hun i afsminket tilstand udvikler sig helt lammende til. Karen-Lise Mynster er lokaste, moder og hustru til Odipus, fremme ved maskens fald, men med kraft til at turnere hele arsenalet af kommandoreplikker til den unge natlige fredsforstyrrelse. Urokkeligt får hun gensvar fra Jens Frederik Sætter-Lassens præcise hævnkolde sønneskikkelse. Konstellationen kan min-

de om Victor Haïms *Hasardvalsen*, som i sæsonen 1987/88 gik på Rialto Teatret med Søren Sætter-Lassen som affabel, men skånselsløs dødsengel over for Birgit Sadolins genstridige societydame. I Pelle Koppels instruktion med lige dele kold ekstase og makaber tøven er *Diva min* blevet en stede æggende arabesk, hvor Karen-Lise Mynster og Jens Frederik Sætter-Lassen hvirvler hinanden nærmere og nærmere i gespenstagtig familier genkendelse.

Nu er Jakob Weis forankret som husdramatiker på Teater-V, hvor han sidste sæson tog alle stik hjem med den grandiose burleske *Udslet Hornslet*. Vi har heller ikke glemt hans ankomst til Valby med amokløbet *Helmer Hardcore* over Ibsens *Et Dukkeshjem*. I denne uge tegnede Valbys sølvrotunde, den store gasbeholder, men et nyt vartegn er blevet til at få øje på.

Teater-V: »Diva min« af Jakob Weis. Instruktor: Pelle Koppel. Scenografi: Nikolaj Trap. Komponist: Marcus Hjelmsborg. 10. & 11. nov. Turné: 13. – 25. nov. Tilbage på Porcelænstorvet: 28. nov. – 9. dec.